

1 SKYRIUS

ADOMAS ANT LEDO LYTIES

Pradžioje puslapis buvo tuščias, tuščias baltas popieriaus lapas. Niekur nesimatė jokios tamsios dėmelės, nei taško, nei kablelio. Fjordas buvo nuklotas sniegu nuo pačioje gilumoje esančio krioklio iki vandenyno pakrantės, o pamatyti, kas po juo, buvo neįmanoma: žemė ar vanduo. Purus sniegas ištrynė visus civilizacijos pėdsakus, slypėjusius fjorde, kuris dabar atsivėrė šiaurės danguje toks pat nepaliestas, kaip ir tą dieną, kai į jį prieš 999 metus atvyko pirmieji gyventojai.

Ir į šitą tuščią puslapį žengia personažas, žingsniuoja žmogus, išsekintas ir dūstantis, su apšerkšnijusia barzda ant priprakituo- to megztinio, vienas siaurais skruostikauliais vyras, kuris negalėjo būti kas kitas, tik Eilivas Gudmundsonas. Jis stabteli kalnų perėjoje ir nužvelgia savo fjordą, kuris jau nebe fjordas, o baltas lapas – tuščias tol, kol prasideda istorija. Dabar ten žengia jis, dabar jis žingsniuoja per pradžią, grimzdamas joje su vilnonėmis kojinėmis ir rykliniais batais, kiekviename žingsnyje smigdamas beveik iki kelių. Mes girdime jo dūstantį alsavimą, jis gerokai sukaitęs po klampojimo, jis, kurio čia buvo ūkis ir žmonės, ir avys, nieko nesuranta, niekur nemato savo namų, nors trijų dienų audra jau praėjo, o iš po visų savo pūgos sijonų ėmė rodytis dangus.

Eilivas Gudmundsonas skubiai leidžiasi žemyn, lyg stiklais apšepusi garų mašina, pūsdamas nuo savęs sniego miltus. Mes sekame jį, gerokai sukaitusį ir sušalusiomis kojomis, nešinę maišeliu su kalėdiniais miltais, ir girdime jo dūstantį alsavimą. Mes jį girdime geriau nei jis pats, nes esame knygų žmonės ir į viską žvelgiame per tam tikrą atstumą, apgaubti tobulos skaitymo tylos, karaliaujančios virš patalynės, ir naktinio stalelio lempos šviesoje mėgaujamės žvelgdami į kitų beviltiškumą.

Leidžiantis pakalne žemyn, sniegas virsta sąnašomis, sąnašos pusnimis, o pusnys įšalu. Dabar klimpsta tik keliauninko pėdos pakeliui namo, į ten, ką jis vadino savo gyvenimu ir savo buveine, o žemėlapiuose vadinosi Stundarkotu. Tačiau dabar jau nebe, nes ir vietovės pavadinimas pradingo po sniegu. Netgi ir pati Solarkleto uola, niekad nenuviliantis orientyras, nuolat stūksantis ir beveik neužgožiamas, amžinas orientacinis taškas, tarsi šiandienos ir rytojaus pranešimų lenta, pradingo. Nūnai nebėra kaip įsikibti į egzistenciją, nebėra jokios rankenos, ir stovi jis ten, kur buvo jo namai, išpūsdamas garų kamuolį, tirštą permatomą debesį, per kurį spokso dideliais juodais vyzdziais, vienintelėmis šio balto slėnio tamsiomis dėmelėmis, besivartančiomis jo dugne lyg du žirniai dubenyje.

Po velnių, negi aš dabar lyg Adomas ant ledo lyties iš Lausio eilių, galvojo Eilivas Gudmundsonas ir pats nesuvokdamas burbėjo sau po nosimi pažįstamas eilutes iš „Lausio knygos“. Tas pagonis dailidė Sigurlausas iš Išorinės Skridos ūkio, vieną žiemą pristigęs medienos, užsiėmė Biblijos Mozės knygos pasakojimų adaptacija:

Ant ledo lyties Adomas stovėjo
Ievos apdarais.
Ten maži žmogeliai bildėjo
Su gyslomis tekančiais sniegais.

Eilivas jautėsi taip beviltiškai, kad net nusiėmė audros kepurę. Per jo apledijusios barzdos vidurį driekėsi nutirpusi juosta. Ji ėjo nuo

nosies iki burnos ir išnyko ties smakru, o tuose kraštuose buvo vadinama nosies tize. Palei dideles ausis sruogomis tįsojo nuo prakaito sušlapę plaukai, o pakaušyje švytėjo keturiasdešimtmečio plikė. Jis vaikščiojo pirmyn ir atgal toje vietoje, kur turėjo būti jo namai – pagal visus orientyrus turėjo būti paties namai, dabar ištrinti iš šalies žemėlapių, – ir į orą skleidė tokius garsus, kokius skleidžia šuo užuosdamas kvapą, bet nerasdamas kąsnio. Pagaliau stabtelėjo ir pažvelgė į fjordą. Rodos, iš akiračio pradingo netgi Faneirio bažnyčia, kuri buvo juoda ir su bokštu. Nesimatė ir Kristmundo iš Kvamo ryklių žvejybos valčių, nors smaluoti jų šonai niekad nenusileisdavo sniegui – jos būdavo statmenai prikaustytos pakrantėje prie medinių rėmų Segulfjordo žemėse.

Ar čia tiek daug prisnigo, ar vienu metu užkrito keturiolika sniego lavinų? Ir dar patį Kūčių rytą?

2 SKYRIUS

3 KG MILTŲ

Dešimt dienų keliavo ūkininkas Eilivas iš Stundarkoto, keturias dienas ėjo kelio ruožu, kurį sukarti geru oru užtekdavo penkių valandų. Tris kartus jis bandė įveikti Skeivuskardo tarpukalnę, jungiančią Heidinsfjordą su Segulfjordu, tačiau du kartus jam teko trauktis atgal į Brekos ūkį nuo darbininkų Pūgos ir Uragano. Antrą kartą vėjas siautė taip smarkiai, kad jis negalėjo pakelti rankos ir prisidengti galvos. Tada išaušo Šventojo Torlauko diena, o Eilivui žūt būt reikėjo grįžti namo iki vakaro. Namuose laukė žmona ir vaikai, o Kalėdos be miltų būtų prastos. Tačiau po pusės dienos kovos viršuje, ten, kur Uraganas be ypatingų pastangų bezdėjo iš

savo šratinio šautuvo (kulku ataka siautė iš pietų ir plieskė jam kairį skruostą), jis pagaliau pasidavė ir apsisuko keliauti žemyn, tačiau tuo metu Uraganas taip pat apsisuko ir ėmė pūsti iš rytų: Eilivui teko šliaužti keturiomis ir nusikamavęs po penkių valandų pasirodė Brekoje pas sutuoktinius Krojerius.

Kai jis, lyg koks aptirpęs ir prisikėlęs numirėlis – taip traškėjo jo apdarai – buvo palydėtas priemene, ten jam viskas pasirodė ryškiai raudona, o aliejinės lempos šviesa buvo tarsi kraujo raudonio, primenančio smuklių pietų kraštuose aprašymus, kuriuos jam kartą skaitė Lausis iš „Vandenyno krypties“ numerio.

– Ar... jau Kalėdos? – kliedėjo Eilivas pro šalčio sukaustytas lūpas, jaudindamasis, kad pavedė savo artimuosius, tačiau sulig tais žodžiais pasisuko į pajuodijusią veidrodžio šukę, kabančią ant medinio piliastro, ir išvydo ten savo atvaizdą: akys pasruvusios krauju iki pat vyzdžių, o vyzdžio viduryje atsispindėjo pilnatis it sudėtingame dangaus skliaute – ten pamatė vyriškis ne ką kitą, o savo sielos branduolį, išmaudytą krauju nudažytoje mėnesio šviesoje, nes regėjo viską raudonai. Čia nuo jo buvo nupurtyti didžiausi sniego gumulai, o tada jis buvo išvestas į virtuvę ir pastatytas prie ugnies, kur dviese nuo jo grandė ledą. Kai ugnis lietė ledą, visas kūnas verkė.

Ir visa tai dėl 3 kilogramų miltų, pyragų ir duonos...

ILIUMINATORIAUS KIOSKAS

Segulfjordo krautuvėje, įsikūrusioje sandėlio kampe Faneiryje, po mėnesio išalo pasibaigė cukraus atsargos, tačiau pasklido žinia apie prekybinį laivą prie Odalsfjordo. Fjorde palei rytinę pakrantę driekėsi ledo spraga, per kurią įsėlino škuna tarsi burėmis karūnuotas bedantis banginis su savo ilgu stiebu. *Fanden splitte mine bramsejl**, girdėjosi mintys ant šio laivo denio, kas nors turi jiems atgabenti miltų, tiems išdžiūvėliams kaulams, vis tik reikia maitinti tą išperų tautą, tačiau neklauskite kodėl ir kodėl aš? Lyg vertingos būtų tos jų prekės: konservuotas ryklio prakaitas, sudžiūvę kraujinės gabalai ir senatvės išdžiovinta menkė...

Toks buvo daniškas mąstymas, valdantis prekybinį laivą. Danai keletą amžių buvo šios šalies šeimininkai, ir santyčiai su jais buvo tikras išbandymas abiem tautoms, nes Islandija buvo ta pasaulio kolonija, kurią sunkiausia prispausti. Šeimininkai jau seniai buvo susierzinę dėl savo išlaidų, todėl visi danai Islandijoje buvo paniurę.

Taigi danų kapitonas nenorėjo islandų ūkininkėlių prekių ant savo denio, todėl prekyba vyko per iliuminatorių laivo gale. Tai buvo pirmas šalies istorijoje kioskas. Žmonės irkludavo iki laivo, tada per skylę iš savo apgailėtino prekių sąrašo sušukdavo, ko ir kiek, ir mesdavo vidun maišą. Kiek pavilkinus, jis patekdavo į danišką ranką, o vartotojų tautos atstovas, atkeliavęs per pusę pasaulio – iš pačios apylinkės sostinės, iš paties Faneirio, į danišką delną dėdavo mainus. Tada pirklys į savo knygą pažymėdavo tai, ką gavo

* Tegu velnias plėšia mano bures (danų k.).

ūkininkėlis bezdalius. Tokia buvo ekonomika. Šiuose trijuose fjor-
duose niekas nėra matęs pinigų banknoto nuo to laiko, kai keis-
tuolis keliaujantis pastorius pritraukė būrius į Faneirio bažnyčią ir
mojuodamas liepsnojančiu „penkiakanopių“ banknotu, kurį teigė
esant pragaro valiuta, įrodė velnio egzistavimą. Žmonės nešdavo
pirkliui kailių ir žuvų taukų, mėsos bei avies pusgalvių, o iš jo gau-
davo degtinės, cukraus ir batų.

Pirklių būdavo tas, kuris kiekvienoje gyvenvietėje vadinosi
gražiausiu vardu (Sigurdas Šiutas, Elibertas Hansenas...), rengė-
si geriausiais drabužiais ir kalbėjo daniškai. Ir taip pat jis turėjo
želdintis gražią barzdą, būti didelis, stiprus ir maloniai bendrau-
jantis, o dar – nenoromis prekiaujantis pardavėjas, ypač jei prekė
būdavo alkoholis. Pastarasis charakterio bruožas buvo specifinis
islandiškas. Islandų pirkliai buvo vieninteliai pasaulyje, gailintys
savo prekių, o kiekvienas „pardavimas“ jiems buvo savotiškas nusi-
vylimas, kiekvieną „pirkėją“, įslinkusį pro duris, jie nužvelgdavo at-
sidusdami. Bebanknotė ekonomika ir atstumas nuo pasaulio uostų
lėmė tai, kad pirklys savo prekių sandėlį matė kaip sunkiai kauptą
turtą ir todėl nenorėjo paleisti jo iš rankų. Buvo akivaizdu, kad oda
muštos klumpės, pagamintos meistro iš Hamburgo arba Helerupo
ir išrikiuotos vitrinoje islandiškame fjorde, įveikė tokį pat ilgą ke-
lią, kaip ir kuniškas šilkas į Kopenhagą. Vienintelė išeitis pirkliui
buvo pakelti prekės kainą ir tikėtis, kad niekas jos nenupirks. Taip
išsivystė islandiška prekybos tradicija, išlikusi iki pat mūsų die-
nų – parduoti kuo mažiau už kuo didesnę kainą. Kai kurie buvo
pažengę tiek toli, kad patys naudojo prekę, kurios niekas nepirko,
pavyzdžiui, petnešas arba puodelių porą. Ant tokių prekių mažai
matėsi, kad naudotos, ir jas visada galima buvo vėl išdėlioti par-
duotuvės lentynoje. Tačiau anų dienų pirkliai juto reiklų žmonių,
išvargintų bado ir vergovės, spaudimą, todėl jų darbas buvo neį-
vertintas, varginantis ir kiekvienam skirtingai sekėsi apsaugoti savo
sandėlį. Pranašumas buvo tas, jog tai buvo kone vienintelis vidaus
darbas šalyje.

O štai ir pagrindinis vyriškis, dalyvaujantis mūsų istorijoje, puikiais ūsais Edvaldas Kopas, kuris iš namų sukorė gana ilgą kelią dėl neįprasto iškvietimo, atitrauktas nuo savo stalo ir kasos Fagureiryje, todėl šiek tiek neramus ir persikreipęs. Jo namų fjordas, tas didis Eirarfjordas, buvo izoliuotas kaip ir kiti fjordai (šaltis kanda ir žmonės, ir pirklius) ir iš niekur kitur nebuvo įmanoma patekti laivan, kaip tik iš to niekuo neišsiskiriančio fjordūkščio, Odalsfjordo. Pirkliui teko tris paras vietoj skrybėlės nešioti kepurę, miegoti po žeminių stogais, kirsti ištisus tarpeklius, pilnus sniego, o per vieną aukštikalnę vesti savo arklį. Tačiau pilvas jo per daug nevargino (suvalgyti buvo trys nemokami rūkytos avienos patiekalai su skyru*) ir buvo tiek išsipūtęs, kad net iš jūros matėsi, koks žmogus čia atvyko. *Det var en mand med mand!*[†]

Taigi ne, ne. Ne visa tauta čia tokia, buvo ir tokių, kurie daugiau nei vieni kaulai!

Tada jis išsitraukė skrybėlę ir stovėdamas išsitiesęs, su gražiai už nugaros plevėsuojančiais švarko skvermais, buvo perkeltas į laivą. Paskui po pusdienio grįžo kiek įkaušęs ir išsirinko su savimi į laivą tris ūkininkus, neketino teptis rankų su jų maišais – tegul patys jais pasirūpina iš daniškos akies. Tai buvo laikinas sprendimas – čia vyko kiosko prekyba su aplinkinių vietovių gyventojais, nors duonos išalkę žmonės traukė ir iš toliau, netgi tie, kurie nebuvo registruoti Kopo knygoje, bet tikėjosi supratimo ir išimčių tokių aplinkybių šviesoje. Islandijoje monopolinės prekybos laikotarpis jau seniai buvo pasibaigęs, tačiau pirkliai vis dar turėjo savo ūkininkus, o ūkininkai savo pirklius.

* Islandiškas pieno produktas.

† Tai buvo tikras vyras tarp vyrų (danų k.).

99 UPĖTAKIAI

Eilivo eilė atėjo vėlai, kai jau buvo pradėję temti, daugelis ūkininkų išsiskirstę namo, tačiau jis ruošėsi į pūgą. Dar buvo likusi viena kelionė į kioską. Vienarankis ūkininkas nuolatine pūgos grimasa iš Tvihamro, Odalsfjordo, jau buvo valtyje, ilsėjosi ant skersinės lentos priešais danų irkluotoją, bebarzdį vaikinuką tamsiai raudonu veidu, o iš pagarbos Kopui bei karūnai buvo nusiėmęs kepurę ir valtyje sėdėjo vienplaukis, nepaisydamas šalčio. Pirklys vis dar stovėjo pakrantėje, kai prie jo priėjo didelis žmogus su tuščiu maišu.

– Iš Stundarkoto? Tu prie mano prekybos neprisidėjęs!

– Ne, mes, Segulfjordo gyventojai, dažniausiai prisidedam prie Faneirio krautuvės, pas Sigurdą.

– Tai ką tu tada čia veiki? Mano *område**, mano laive...

– Tai... grūdai pas jį, palaimintąjį, pasibaigė. Dėl užšalusio vandenyno.

– Prastas pirklys, jei leidžia, kad krautuvė ištuštėtų. Kas čia per sprendimas?

– Jis sako, jog nepakankamai miega ant maišų, tas Sigurdas.

– Aaa! Tikrai? O ką tu man šiandien pasiūlysi? Juk jie banknotų Segulfjorde nespausdina?

– Aš galvojau apie... trylika upėtakių už tris kilogramus miltų. Vis dėlto Kalėdos, o žmona...

– Aha! Kalėdos ir žmona! Taigi taigi! Kur tie upėtakiai?

– Ežere namuose.

– Tikrai? O kodėl jų neatnešei?

– Pavasarį, galiu atnešti pavasarį.

* Teritorijoje (danų k.).

– Trylika nesužvejotų upėtakių už tris kilogramus miltų! Aš sakau, trisdešimt trys už kiekvieną kilogramą.

Pirklio paskutiniai žodžiai šiek tiek kliuvo, o Eilivas taip pat, kaip ir kiti, suprato, kad čia veikia kapitono išgertas romas. Šiek tiek toliau pakrantėje stovėjo pirklio arklininkas su arkliais, šunimi bei dviem neapibūdinamais žmonėmis ir klausėsi pokalbio. O dar truputį toliau du ūkininkai krovėsi atsigabentas prekes ir ruošėsi su savo šunimis namo.

– Devyniasdešimt ir... upėtakiai? – pakartojo Eilivas ir pajuto, kaip smarkiau ima plakti širdis, siūsdama į kraują septyniolika skirtingų minčių. Ką tokiu atveju galima pasakyti?

– *Ja, ni og halvfems örreder!**

Eilivas akimirką žvelgė į girtą pirklio veidą, tą mažą nosį, tuos didelius žandus, tuos vašku teptus ūsus, tas giliai įkritisias akis po kieta kaip stiklas skrybėle. Staiga įsivaizdavo jis Stundarvatno ežerą gražų pavasario vakarą ir kaip devyniasdešimt devyni upėtakiai plaukia oru į fjordą, kirsdami kalnus, atkeliauja ilgu dangaus keliu ir netikėtai išsirikiavę atvyksta į Fagureirį, kur tiesiai per Kopo norvegiško medinio namo kaminą patenka vidun, kirtę viryklę skrieja tiesiai į koridorių (upėtakis vedlys iškart suvokia, kur yra valgomasis), išilgai išsirikiuoja į vieną eilę ant valgomojo stalo (po šviestuvu), ten, kur išžiojęs nasrus apsitaisęs servetėlėmis sėdi šeimininkas Kopas. Ir į tuos nasrus vienas po kito sparčiai pranyksta upėtakiai.

Visa tai jis įsivaizdavo. Bet nieko nesakė. Jie stovėjo ten vienas prieš kitą, ilgarankis išvargęs ūkininkas ir puikusis užpakalio žandas. Iš vieno burnos ėjo garai, žmogiškos mašinos kamino dūmai, o kitas visai nekvėpavo, tarsi būtų išdrožtas iš medžio. Ir kaip jis drįso, tas menkas medinis žmogelis, žvelgti žemyn į tokį aukštą vyrą? Aukštoji skrybėlė siekė Eilivo akių lygį. Taip stovint, iš ūkininko pusės žiūrint, ant pirklio galvos horizontaliai švietė apskritas skrybėlės stogas ir priminė ne ką kita, kaip rojaus plotelį, ir net

* Taip, devyniasdešimt devyni upėtakiai (danų k.).

jei snigtų, niekas nekristų ant to ypatingo stogo. Staiga kažkas Kopo veide ėmė mainytis, ir po keleto akimirų jis pasuko veidą į jūrą; iš jo burnos ilgu grakščiu lanku pasipylė vėmalai ir garsiai pliumpšėjo vandens paviršium.

Eilivas pažvelgė į valtį ir pamatė, kaip vidury jūdviųjų su Kopy pokalbio į valtį įsiriogolino vyriškis ir įsitaisė šalia vienarankio susiraukėlio, ir tai buvo ne kas kitas, o Kristmundo iš Kvamo samdinys, Jokūbas vardu, tvirtais žandikauliais, apykakle apaugusia barzda. Kodėl jis gali vykti į laivą, o Eilivas ne? Jie abu iš Segulfjordo, abu iš kitos prekybinės apylinkės. Dabar jis pastebėjo, kad Jokūbas jam atsargiai linktelėjo galvą – judesys, kuris reiškė viską vienu metu: I) Argi nebeturi grūdų, žmogau? Tas pats per tą patį... II) Negi manai, kad tau ir mums iš Kvamo galioja tos pačios taisyklės? III) Kopas, žinoma, yra visiškai nukvakęs, nemokantis gerti šykštuolis, tik pažiūrėk, kaip šlykščiai jis vemia, išvėmė netgi tą puikų maistą, gautą laive.

Pirklys, vis dar susirietęs virš savo varvančių pakrantėje vėmalų, pametė skrybėlę. Eilivas matė, kur pavėjui sniegu padengta pakrante nuskriejo skrybėlė, juoda baltumoje, tarsi puikus švytintis rojus vaisius, nukritęs į ledinį niūrų pasaulį ir ten besiritinėjantis. Čia jis pamatė galimybę ir žengė reikiamus žingsnius, kad pagautų skrybėlę, kol ji nenuriedėjo iki pat arklininko.

Ūkininkas pakėlė pirklio skrybėlę ir stovėjo su ja pakrantėje kaip nedrąsi mergaitė su gėlių puokšte, kol didis mažasis žmogus baigė tai, ką pradėjęs. Pagaliau Kopas išspjovė paskutinę šliauką ir pakilęs apsidairė. Jo galva buvo kaip aguona virš pilkai švytinčios vandenyno platybės. „Kur skrybėlė? Kur valtelė? Kur šiame pasaulyje aš esu?“ Kol pirklys savo prancūziškais odiniais auliniiais brido pakrantės purvu atgal, jam iš galvos išlakstė visi vėjai. Jis atrodė pavargęs – toks, po velnių, spaudimas, suvesti tuos bado menininkus su užsienio atstovais...

Kopas be žodžių žengė prie savo skrybėlės lyg motina prie vaiko ir pasiėmė ją iš Eilivo rankų, o tada atsigręžęs į jūrą nurodė valtelei

prisiartinti. O kol danų irkluotojas stūmė valtį, pirklys pasisuko ir kažką aukštajam ūkininkui sušuko, kažką, kas galėjo reikšti arba „ei, atei!“ arba „eik po velnių!“ Stundarkoto ūkininko galva, tai reiškė vieną ir tą patį, ir jis nukiūtino pakrante. Jis stovėjo priešais siūbuojančią valtį su trimis joje sėdinčiais vyrais ir vienu stovinčiu pirkliu, kuris išskaitė iš Eilivo laikysenos tą nebylų klausimą: „O kaip dėl kilogramo kainos? Aš niekad negalėsiu sumokėti 33 upėtakių už kilogramą.“

– Ei, atei! Kaip nors atsiskaitysim, – neaiškiu balsu jam sušuko Kopas.

Skrybėlėtasis, rodos, išvėmė visą pasipūtimą, ir jo akyse galima buvo išskaityti neįprastą ir dėl to keistą supratimą. Negi čia, visoje šitoje nelaimėje, buvo laimės viltis?

Negi šią gruodžio dieną kažkas prie Dumbo* vandenyno už nugaros sujudino susimylėjimo ranką? Ne, vargu, galvojo Eilivas, tai geriausiu atveju vienaarankio ūkininko iš Tvihamro, laukiančio valtyje, apsupto savo paties iškvepiamais garais, nesama ranka. Eilivas akimirką pagalvojo, nes visa tai, jo galva, buvo neaišku. Kilogramo vertė, kaip ir pati valtis bei geroji skrybėlė, siūbavo ant nuolat judančios jūros, bet tada įsivaizdavo savo namus prieš Kalėdas, ten esančius veidus, gerąją Gudnę bei vaikus, ir brido jis į stingdančiai šaltą beformynę, kuri dažniausiai ir atspindėjo islandišką verslą. Įlipo per valtį šoną ir įsitaisė už įraudusio irkluotojo.

Per dano pečius jis matė skrybėlę, pranykstančią valtį gale už nugaros samdiniui Jokūbui, su pavargusia šypsena ištempusiam savo apykaklės barzdą. Šalia jo sėdėjo tas vienaarankis, kurio neapleido jo pūgos grimasa, dabar visiškai tinkanti, nes ėmė kilti audra.

„Ar tik nebus tai, kas blogai baigiasi?“ – galvojo Eilivas, negi jis išties ketino patikėti girto pirklio pažadais? Tačiau įsivaizdavo tik didžiules pasaulio valdytojo rankas, pasirodančias iš atslenkančios visiškos tamsos ir nuo kranto stumiančias danišką valtėlę. Tokia

* Dumbshav – senovinis Arkties vandenyno pavadinimas.

buvo pasaulio tvarka, taip jis stūmėsi pirmyn, taip viena keitė kitą. Tas, kuris vieną akimirką sėdo į valtį, kitą akimirką buvo įkalintas jūroje. Dabar ėmė temti, jūros spindesys ėmė po truputį blėsti, o vandens paviršius ėmė bjurti. Pakrantė atsakė pūtimu, kuris ilgą lanku nuo jos ėmė nešti sniegą. Atrodė, tarsi tai būtų pirmas bizūno kirtis per audros padaro nugarą ir šūksnis jam į ilgas nukarusias ausis: pirmyn!

Išsekęs pirklys tą naktį gavo apsinakvoti danų laive, o alkio menininkai patraukė namo į savo dirbtuves, pradingo kaip oda apauti arkliai į pusnį.

O dabar čia stovėjo jis, Eilivas, vienas plačioje sniego laukymėje, suprakaitavęs nuo kančios, ir galvojo: „Už visa tai – trys kilogramai miltų? Trys kilogramai miltų už mano ūkį, žmoną, vaikus ir karvę? Trys kilogramai už visą mano gyvenimą?“

Ir tada staiga jis sau po kojom išgirdo mūkimą. Tada jis staiga išgirdo iš sniego mūkimą.

5 SKYRIUS

ROMULAS SNIEGO BUVEINĖJE

Mū! Mūūū!!!

Eilivas ėmė kasti link garso. Karvė vis mūkė. Atrodė, lyg kitoje pusėje skambėtų trimitas. Niekaip negalėjo atsikratyti minties apie žmogų su šviesiai ruda dėme ant veido, pučiantį prakaituotą trimitą, ilgumo sulig dalgiu ir lenktą dalgio geležtę primenančia apatine dalimi. Ach, mano Helga, kur tu? Mano Helga...

Sniege jis iškasė dvi duobes, tačiau atrodė, kad karvė Helga būtų jam už nugaros. Ir vėl puolė kasti naujoje vietoje. Gal tas mūkinimas tebuvo jo galvoje? Taip, žinoma, tai galėjo būti, žinoma, ten tilpo visa karvė, visas tvartas, visas šitas fjordas, šie kalnai ir visas pasaulis. Žinoma, visa tai tilpo vieno žmogaus galvoje.

Galvojo Eilivas.

Jis dažnai taip galvojo, ir ne tik lemtingą akimirką. Kažkokią Paskutinio teismo nesąmonę, niekaip su juo nesusijusią, tačiau dėl kurios jis dažniausiai papildavo į nemalonią situaciją. Lygiai kaip tada, kai notaras jį tardė dėl gabalėlio banginio. Tada sėdėjo jis priešais barzdylą, savo ilgas kojas apsitempęs kojiniėmis, ir staiga ėmė galvoti apie kiaušinius. Daugybę kiaušinių. Jam prieš akis ir už akių pasirodė tūkstančiai ilgomis eilėmis išsirikiavusių kiaušinių, o jo mintys padavė jam arbatinį šaukštelį ir liepė juo kaukštelėti per kiekvieno kiaušinio smaigalį ir tuos kaukštelėjimus skaičiuoti. Kadangi tuo pat metu reikėjo atsakinėti ir į notaro klausimus, užduotis buvo varginanti.

– Ką veikėte tą vakarą Bakyje?

– Trankiau kiaušinius.

– Kaip sakėt?

– Šaukšteliu.

Kiaušiniai jam užtikrino du mėnesius kalėjimo sostinėje. Jis, tiesą pasakius, laukė įkalinimo, kad pagaliau išsinešdins iš šitos trijų fjordų šakutės, nes tuo metu jis buvo užregistruotas samdiniu Kvame, o tai reiškė būti įstrigusiam taip, kaip būna įstrigę akmenys akmenimis grįstoje tvoroje.

Tokiam žmogui kalėjimas bei kelionė laivu į sostinę skambėjo beveik kaip kelionė aplink pasaulį. Teismo sprendimo tą žiemą įvykdyti nepavyko dėl užšalusio vandenyno, o kitą žiemą niekas jo neiškvietė. Islandijos teisingumo sistema pasižymėjo lėtąpėdiškumu ir dažnai nuo nusikaltimo iki tardymo prabėgdavo ne vieni metai, o dar ilgiau – nuo tardymo iki teismo ir nuo teismo iki įkalinimo. Kartais nutikdavo, kad už nusikaltimus, padarytus

jaunystėje, bausmę tekdavo vykdyti senatvėje. Liaudžiai tai atrodė normalu, nes jie nuo seno manė, kad skirtumas tarp būti įkalintam ar pasamdytam nedidelis. Abiem atvejais nelaisvė buvo ta pati ir skyrėsi tik tuo, kad samdiniai kartą per metus turėjo teisę pakeisti šeimnininką. Tačiau cypėje nereikėjo dirbti.

Eilivas ilgiausiai priklausė luomui, kuriam atstovavo dauguma šalies gyventojų, kurie oficialiuose dokumentuose vadinosi samdiniais. Kadangi Islandijoje visos derlingos žemės buvo apgyvendintos, o šalis nuo kalnų papėdžių iki pusiasalių jau seniai „išparduota“, samdiniams tekdavo įsipareigoti kuriam nors ūkininkui, o ta vergovė vadinosi teisine priklausomybe. Samdiniai turėjo paklusti griežtai namų disciplinai ir negalėjo nei tuoktis, nei susilaukti vaikų. Tokia islandiška vergovė, trukusi ilgus amžius, įstatymiškai panaikinta buvo neseniai. Tačiau kaip teisingumas, taip ir įstatymų pakeitimai į šalies šiaurę galėjo keliauti dešimtmečius. Islandų vergai visiškai be atlygio nedirbo, taigi Eilivas per dvidešimt metų sukauptė trims ėriukams ir vienai pašiūrei. Tokiu būdu jis tapo neturtingu ūkininku su žmona, vaikais ir karve, kad ir kur visa tai šiandien būtų. Bausmės vykdymas vis dar laukė, tačiau, rodos, pasimiršo sistemoje. Tai pamiršti pavyko ir pačiam ūkininkui, nors kartais, įsisiautėjus pūgai, jis save šildydavo mintimis apie kelionę į pietus, į gerą kalėjimą.

Eilivas nusimovė dvi poras pirštinių ir savo ilgais pirštais vėl ėmė kapstyti, tačiau galvoje vėl pasigirdo mūikimas, tad jis puolė pirmyn ir vėl atgal, aukodamas rankas tam prakeiktam... Bet staiga iki pusės įsmuko į sniego pusnį ir iš ten prasmego žemyn į duobę, skiriančią šį pasaulį nuo pradingusio. Tokiu būdu per sniego plutą Eilivas pateko į savo senąjį gyvenimą ir dabar nė su žiburiu jo nerastum, liko tik senovinis rudas drobinis maišelis su kalėdiniais miltais.

Po kojomis Eilivuras pajuto laiptus ir išsivadavo iš puraus sniego, slypėjusio po paviršiaus pluta. Pusnyje jis suskaičiavo aštuoniolika sniego laiptelių žemyn į tamsą, kuri buvo kitokia nei įprastai, nes ji buvo sniego šviesumo. Širdis, vis smarkiau plakdama, siuntė

jam mintis, kurios telkėsi ties vaikų akimis ir... Ji išsikapstė, ji gyva! Jie visi čia, taip pat ir karvė!

Pagaliau jam pavyko pasiekti apačią, jo kieta oda aptrauktos pėdos palietė grindis, kažkokias grindis, o karvė ėmė mūkti dar garsiau nei iki šiol. Ilgšis prasibrovė žemyn ir užpakaliu pasiekė ledo grindis, taip išsivadavęs iš tų baltų keistų tunelių. Dabar prieš jį atsivėrė tamsūs ir siauri ūkio tuneliai, kuriais jam teko šliaužti, nes dalis jų buvo sugriuvę, o gale švytėjo sniego krūva. Eilivas keturiomis pateko į gyvenamąją, kur jį pasitiko... dvi akys, dvi didelės mažojo Gesto akys, žvelgiančios į tėvą, Kalėdų senį, apvalios akys lyg pilkšvos sagos, švytinčios sniego prietemoje. Iš vieno jo burnos kampelio tekėjo pieno srovelė, o ranka laikė įsikibęs į spenį. Sėdėjo jis prie tešmens lyg Romulas be Remo, dvejų metų berniūkštis, globojamas karvės. Karvė Helga gulėjo savo kertėje, didelę galvą pasukusi į šeimnininką, vartė akis ir vis mūkė, taip smarkiai purtydama galvą, kad ausys plasnojo ir taškė apledėjusias sniego sienas, atsiradusias jos kertės gale. Akivaizdu, ji susierzinusi, kad jis taip ilgai užtruko.

Skersai karvės nugaros kabėjo stogas, taip, tai buvo tvarto stogas. Ji, rodės, buvo patyrusi daug lūžių, o vienoje vietoje net kažkas bolavo tarsi pašiltinimas, išlindęs per įplyšusį drabužį. Vienas stogo galas buvo nukritęs ant grindų, o kitas buvo pasviręs ir paremtas trimis nematytais basliais, kuriais stogą tikriausiai parėmė šeimnininkė, o visa kita buvo sniego krūva. Reikėjo jiems tyčiotis labiau, kad jis norėjo dvišlaičio stogo... Eilivas nužvelgė erdvę ir pamatė savo gyvenimo kojas, puoselėtas ir mylėtas, išlindusias kairėje pusėje arčiau jo, dvi liaunas kojas, kurios jungė jį su pasauliu, apautos savo namų gamybos avies odos batais su mėlynais raštais puoštomis čiurnomis, kokius tik Gudnė mokėjo daryti, tik ji visame fjorde. Jėzaus teismas viršuje, o niekšas apačioje, ji buvo....

– O kur mergaitė? Mano mergaitė!

Mažasis Gestas, raudonskruostis dvejų metų berniūkštis, ištiesęs rankas murmėjo, o Eilivas suskubo prie jo ir apglėbė.